

ХЕЛЕНА ЂЕТОЈЕВИЋ<sup>1</sup>  
Универзитет у Новом Саду  
Филозофски факултет

ПРЕГЛЕДНИ ЧЛАНАК

UDK: 374.091.313:378

BIBLID: 0353-7129, 28(2023)2, p. 167-180

ВРЕДНОВАЊЕ ИНФОРМАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА  
У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ

**Резиме:** Информално образовање произилази из свакодневних и спонтаних активности везаних за посао, породицу или слободно време и није организовано или структурирано у смислу циљева, времена или подршке учењу. Та непосредност, природност и луцидност су његове главне одлике, а уједно и својства по којима се разликује од формалног и неформалног образовања. Услед сталних технолошких и друштвених промена, подвлачи се неопходност оптимизације информалног образовања и подстицање флексибилније образовне путање. Процес валидације индивидуалних знања, вештина и способности је врло комплексан и захтева подршку целокупног образовног система и друштва. Циљ овог рада био је да истакне бенефите и значај компетенција стечених путем информалног учења. Кроз примере добре праксе иностраних универзитета отворила су се питања могућности спровођења валидације информалног образовања на универзитетима у Србији. Крајњи фокус рада био је на недовољној афирмацији информалног образовања, системским и процедуралним ограничењима и предлозима за њихово превазилажење у ближој будућности.

**Кључне речи:** информално образовање, валидација, високо образовање

Увод

У времену брзих промена на тржишту рада све више европских земаља наглашава важност препознавања и уважавања знања, вештина и компетенција стечених изван формалних образовних институција. Могућност признавањаванинституционалног образовања може подстаћи различите категорије становништва да приступе високом школству, што позитивно утиче на омасовљавање високообразованих, као један од основних циљева развоја високог образовања у

<sup>1</sup> helenacetojevic@gmail.com

Европи. Поред тога, ова пракса представља важан аспект политике целоживотног учења, али и отвара алтернативни пут за улазак у високо образовање (Адић и др., 2016, стр. 1).

Предности признавања информалног образовања су бројне, међу којима су најзначајније следеће: повећава учинковитост образовног система; омогућава брже напредовање кроз студијски програм; подржава лични и професионални развој појединца у контексту целоживотног учења; подржава развој људског капитала и побољшања стања на тржишту рада развојем компетенција које недостају. Са друге стране, вредновање компетенција стечених изван формалног система образовања путем разноврсних облика учења директно има позитиван утицај на могућност запошљивости студената (Марковић, 2005).

У оквиру препорука Савета о валидацији неформалног и информалног учења (Council of the European Union, 2012) истиче се да информално учење подразумева учење које произилази из свакодневних активности везаних за посао, породицу или слободно време и није организовано или структурисано у смислу циљева, времена или подршке учењу. Исходи добијени кроз информално учење су вештине стечене кроз животно и радно искуство, вештине управљања пројектима, ИКТ вештине, научени језици, стечене интеркултуралне вештине током боравка у другој земљи, вештине стечене волонтирањем, културне активности, спорт, омладински рад и низ активности код куће.

Информално образовање често није правилно схваћено нити јасно препознатљиво, стога је тешко за мерење, вредновање и истраживање. Информално образовање треба учинити видљивим путем валидације информалног учења, препознавања на друштвеном, политичком и индивидуалном нивоу. Та валидација мора бити извршена без предрасуда према релевантности потребе овог образовања (Петковић, 2018, стр. 120).

### **Информално образовање у контексту високог образовања**

Најпрогресивнији универзитети и организације чине самостално вођено учење значајним тако што стварају корисне везе и интеракције, пружају повратне информације у реалном времену, пружају алате који чине искуство глатким и усмереним према студенту (Danzl, 2017, p. 25). Епитет најпрогресивнијих додељује се онима који су спознали значај онога што се дешава између формалних учења, било да је то разговор, путовање, присуствовање догађајима, манифестацијама, размена искуства или учење на својим грешкама. Први корак у оснаживању оних који уче и повећању њиховог ангажовања је препознавање ових облика учења, а потом и њихово вредновање.

Високо образовање мора имати јединствен приступ активирању начина размишљања о целоживотном учењу свих појединаца у друштву. Позивајући појединце да идентификују и именују учење стечено искуством на радном месту

или у окружењу, пружаоци високог образовања ће нормализовати континуирано прикупљање знања, вештина и компетенција. Овај начин размишљања је драгоцен у времену економске неизвесности (O'Leary, 2015, p. 1).

Савет Европске Уније истиче да валидација исхода информалног учења може играти важну улогу у повећању запошљивости и мотивације за доживотно учење, посебно у случају социјално-економски угрожених или нискоквалификованих. У тренутку када је Европска Унија суочена са озбиљном економском кризом која је изазвала пораст незапослености младих ова валидација има још вреднији допринос побољшању функционисања тржишта рада, промовисању мобилности и јачању конкурентности и економског раста (Council of the European Union, 2012, p. 2). Када универзитет признаје да се учење дешава свуда, он тиме обавештава послодавце и друштво да је високо образовање свесно важности компетенција и вештина које се стичу „између редова“ формалног образовања, а у епицентру животних искустава.

Антић (2018, стр. 49) истиче да само излагање из разредно-предметно-часовног система омогућава да се десе и неки други облици учења који имају карактеристике информалног учења: стварање простора за иницијативу студента, за укључивање његове целокупне личности, подиже се мотивација за учење и слично. У формалном контексту би требало стварати ситуације у којима је присутно учење посматрањем, кооперативно учење и други, мање формални аспекти.

Осим повезивања формалног и информалног учења у настави у служби његовог валидирања, важно је апострофирати да је информално образовање значајан сегмент волонтеризма. Студенти волонтери су у свакодневним приликама да доживе епизоде информалног учења које резултирају новим знањима, вештинама, ставовима, вредностима и праксама у погледу одрживог, али и личног развоја. Спонтано и неорганизовано учење гради флексибилну образовну путању на којој се појединац не осећа изгубљено.

Интеракције међу волонтерима из различитих средина виђене су као прилике за међусобно учење и изградњу заједнице. По речима једног волонтера: „Када видим министра, фармацеута и хокејаша како заједно разговарају о решавању проблема, за мене је то здрава заједница.“ Још једна важна димензија учења путем волонтерског рада, посебно кроз редовне интеракције у различитим заједницама, јесте промена у ставовима. У неким случајевима рад са људима са различитим идејама доводи до промене у перцепцији о „другима“ (Duguid, Mündel & Schugurensky, 2007, p. 48). Управо ове промене су срж цивилизацијског напретка, јер ходањем у туђим ципелама рушимо предрасуде и стварамо културу толеранције и разумевања за друге. Алтернативним путевима образовања крче се шуме израсле из корена конзервативног, застарелог, превазиђеног и нефункционалног.

Посебну пажњу тражи тема вредновања волонтерског рада студената. Да ли награђивање волонтирања ЕСПБ бодовима претвара волонтирање у нешто друго? Губи ли волонтирање своју основну карактеристику (добровољност), када се преточи у форму студијског предмета? (Котлар, 2012). Дефинитивно је да рад

и постигнућа младих заслужују веће признање, те би им стога требало осигурати припадајућу пажњу од стране формалног образовања и цивилног друштва (Ћулум, 2008, стр. 34). У том контексту, Глигоровић наводи волонтерски портфолио као један од начина вредновања волонтерског рада. Он садржи број сати проведених на раду, информације о едукацији волонтера и др. (Глигоровић, 2010, стр. 50). Волонтирањем свесно користимо наше време и енергију у сврху помагања другима, не рачунајући да ћемо за то бити награђени. Овакав тип доприноса заједници је од непроцењивог значаја у слабије развијеним земљама, стога, волонтеризам не сме бити запостављен, штавише, он треба да доживи ренесансу.

У најскоријим европским смерницама за валидацију информалног учења наводи се да валидација има за циљ да учини образовне институције отворенијим за прихватање квалификација стечених ван формалних услова. Ово је неизмерно важно како би се омогућило свима да се образују, буду прихваћени на основу шире слике њихових способности и вештина. Међутим, механизми валидације у високом образовању су врло често уско усмерени на програме у одређеној образовној установи. Такав сужени фокус ограничава могућности тестирања вештина које су могле да буду веома вредне за човека и које остају неискоришћене. Поред тога, резултати валидације се могу повезати само са једном образовном институцијом/образовним сектором и не могу се пренети изван одређеног програма, што ограничава могућност преноса валидације. Образовне институције постају чувари капија, који одређују да ли информално учење кроз искуство, посао и живот одговара стандардима формалног учења и стручног усавршавања (Cedefop, 2023, p. 21).

### **Целоживотно учење и Европски квалификацијски оквир**

Постоје три основна облика стицања знања: формални, неформални и информални. Формално и неформално образовање преовлађује у одређеним фазама живота и у одређеним ситуацијама, док се информално образовање може одвијати током живота. Информално образовање извлачи нова знања из свакодневних ситуација (Pozgaj, 2018, str. 50).

Након преласка човечанства из друге у трећу индустријску револуцију установљено је следеће:

- Концепција „једном за целоживотно занимање“, на којој је заснован систем формалног образовања, не може одржавати равнотежу између своје понуде окружењу и очекивања окружења.
- На широј концепцији курикулума треба изградити систем формалног и информалног образовања и учења.
- Систем целоживотног образовања и учења мора омогућити човеку стицање јавно признатих квалификација, признавањем информалног

образовања на основу провере научених знања и вештина (Петричевић, 2012, стр. 99).

Признавање знања стечених путем информалног учења корак је ка признавању напретка који људи остварују цео живот. Друштву које се заснива на знању потребан је концепт који би то знање препознао, искористио и усмерио. Европски квалификацијски оквир намеће се као могући одговор који су прихватиле европске земље, те је на основама целоживотног учења на путу да повеже Европу, њене грађане учини компетентним, мобилним на тржишту рада, а знање транспарентно и доступно свима (Шерго, 2018, стр. 51). Увођење и развој Европског квалификацијског оквира повезано је с циљевима Европске Уније да појача друштвену кохезију њених грађана и свих који суделују у процесу образовања и обуке (Шерго, 2018, стр. 17). Квалификацијски оквири су постали глобални феномен и водећи концепт да се оствари идеја друштва знања.

Када говоримо о квалификацијама, Европска Унија нуди међународно признате алате за управљање каријером и студијама на свом сајту *An official website of the European Union* (<https://europa.eu/europass/sr/what-europass-1/education-and-training>):

1. Europass је вишејезични алат који ће студентима или будућим студентима омогућити да на једном месту документују све своје вештине, квалификације и искуства. Корисници Europass-а могу да креирају лични профил, у сигурном интернет алату, како би идентификовали своје циљеве и пратили своје учење и достигнућа. Будући студенти могу да деле свој профил, биографију и друге документе путем Europass-а.
2. Додатак дипломи издају високошколске установе и он нуди корисне информације о високошколским квалификацијама (нпр. оцене, достигнућа, установа) у стандардном формату.
3. Europass додатак сертификату издају институције стручног образовања и оспособљавања и он нуди корисне информације о стручним квалификацијама у стандардном формату.
4. Europass мобилност је документ који описује вештине развијене у специфичном искуству мобилности. Пулум (2008, стр. 36) додаје да оно што Europass CV чини посебно значајним за препознавање исхода волонтерског ангажмана је укључивање социјалних компетенција у животопис. Уз стандардан приказ образовања, радног искуства, акредитованог тренинга, овај CV формат појединцу отвара простор за обухватан приказ вештина и компетенција с посебним нагласком на социјалне, организацијске, техничке и уметничке вештине.

Важно је споменути и пројекте подржане програмом ЕУ Еразмус, који се генерално посматрају као неформално образовање, али велику улогу у пројек-

тима играју и елементи информалног учења, попут неорганизованог, спонтаног учења и интеракције између учесника (Bergstein & Pernits, 2013).

Околности које настају у окружењу, посебно у Европској Унији, јасно указују да је Србији неопходан веома промишљен, организован и квалитетан развој система високог образовања. Признавање информалног образовања је тема чија разрада захтева сарадњу, поверење и одговорност широког спектра различитих субјеката. Само упознавањем и проучавањем развијених пракси широм Европе можемо да напредујемо у модернизацији нашег система високог образовања (Аџић и др., 2016, стр. 4).

### **Примери успешне праксе вредновања информалног образовања у свету**

Признавање информалног образовања има три различита аспекта сагледавања и примене. Први модалитет се односи на примену праксе признавања информалног образовања на високообразовним установама као начин бржег напредовања кроз студијски програм и испуњавања захтева студијског програма. У већини европских земаља законски је могуће студентима признати и вредновати претходно информално образовање како би се испунили услови и напредовало на студијском програму у високом образовању. Други начин примене признавања претходног образовања је олакшавање добијања приступа високом образовању (највише превладава на северу и западу Европе). Трећи аспект примене се односи на признавање кроз национални оквир стручних квалификација (Аџић и др., 2016, стр. 2).

Све досадашње предлоге у раду је лакше рећи него спровести у дело. Вредновање информалног образовања и учења је много више папир-оловка тестирања или омогућавања онлајн курсева. Ради се о стварању климе која вреднује учење из различитих извора и креирању средине која подржава, цени и награђује процес учења. Представићемо неке примере добре праксе различитих иностраних универзитета, на којима је информално учење добило статус равноправног члана високообразовног система.

#### **Француска**

Француски систем валидације информалног образовања је добро развијен и заснован на правном оквиру. Кандидати за ВАЕ (validation des acquis de l'expérience) могу добити квалификацију (сертификацију), засновану на знању и вештинама стеченим кроз претходно искуство. Од 2016. године свако лице са најмање годину дана (уместо три) активности, да ли континуирано или не, са скраћеним или пуним радним временом, под једним или више статуса (запослени, samozапослени радници, волонтери, тражитељи посла, итд.) могу се пријавити за ВАЕ. Искуство стечено кроз ову активност мора бити директно повезано

са стручном дипломом или звањем или уверењем о стручној квалификацији за које се подноси пријава. Квалификације које се додељују кроз ВАЕ имају потпуно исту вредност као оне које се додељују учешћем у формалном образовању и обуци (Mathou, 2019, p.11).

Важно је анализирати истраживачке пројекте АПЕЛ (Accreditation of Prior Experiential Learning) и ВПЛ2 (Validation of a Prior Learning). АПЕЛ пројекат започет је 2002. године и имао је за циљ подстицање пракси вредновања и признавања информалног учења од стране појединаца и организација. Пројекти вредновања претходног учења разматрали су сва поља активности појединаца (приватно, професионално, друштвено) у свим секторима (јавни, приватни, непрофитни). Оба пројекта резултирала су извештајима о праксама вредновања компетенција, приручницима за доносиоце одлука и професионалце, као и развијањем програма награда за добре праксе (European VPL award). Вредновање на овакав начин осигурава студентима једнака права као да су и приступили формалној процедури израде свих задатака и једнако тако испите успешно положили. Како би добили завршну диплому, студенти имају обавезу полагања минимално једног испита. Овај приступ додељивања ознаке положених испита темељи се на дубинској анализи искуственог учења кандидата и његовог претходног волонтерског и/или професионалног искуства. Задатак факултета је да утврди да ли је кандидат кроз пословни и/или волонтерски ангажман имао прилику да развије потребне интелектуалне вештине, те вештине учења решавањем проблема, чији се развој подстиче у класичном наставном процесу. Волонтер који је годину дана био благајник у удружењу, може то искуство искористити за диплому из рачуноводства, а волонтер који је годину дана био тренер спортског тима, може на основу овог искуства затражити издавање дипломе за професионалног тренера од стране Министарства надлежног за младе и спорт (Ћулум, 2008, стр. 36).

### *Хрватска*

Облик и садржај портфолија за прикупљање непосредних и посредних доказа о информално наученим знањима и вештинама има облик мапе у коју кандидат за признавање јавне квалификације, под вођством саветника у регионалном центру, улаже: захтев за признавање, животопис и (не)посредне доказе о стеченим знањима и вештинама формалним, неформалним и информалним учењем. При обликовању портфолија полази се од претпоставке да кандидат има одређена знања, развијене одређене вештине и одређена радна и животна искуства која нису вреднована, а тиме ни јавно призната. Прикупљање доказа за портфолио у кандидату развија осећај надзора над својим учењем, помаже му у развијању самопоуздања и мотивације, отвара га према новом и охрабрује га за укључивање у различите програме оспособљавања. Прикупљање доказа за портфолио је процес учења који се никада не завршава. Дакле, ради се о оспособљености која је стечена изван образовних установа за формално образовање,

као што је учење страног језика, самоучење, рад у радним тимовима, бављење хобијем, итд. При томе се полази од чињенице да људи уче на најразличитије начине и на најразличитијим местима. То значи да није најважније како је кандидат стекао одређена знања и вештине, него је важно што он зна и може правилно и сигурно да ради (Петричевић, 2012, стр. 108).

Време потребно за образовање и стручну обуку може се значајно смањити, а програми би самим тим били индивидуално прилагођени и омогућавали би попуњавање празнина. Ово може допринети смањењу социјалних неједнакости, с обзиром на повећање приступа образовању онима који немају формалне акредитиве (Cedefop, 2023, р. 18).

### *Словенија*

Године 2011. у Словенији је усвојен нови Закон о волонтирању. Добре стране овог закона су да поред тога што дефинише обавезе и права волонтера омогућава мониторинг волонтерског рада и од организатора волонтирања тражи да издају потврде о стеченим вештинама при обављању волонтерског рада. Универзитет у Љубљани у свом систему акредитације формално признаје вештине које студенти стекну волонтирањем. Медицински факултет и Факултет за менаџмент у својим правилницима има одређено бодовање оваквих активности. Осим тога, словеначко удружење извиђача увело је Таборнски пасош знања и вештина. Он представља алатку за препознавање и процену сопственог искуства, знања и вештина које неко стекне волонтирањем (Павков, 2019).

### *Норвешка*

Норвешки законодавни оквир подстиче признање информалног учење у ситуацијама уписа на индивидуалне курсеве на универзитету као и изузећа од полагања (дела) испита који се спроводи кроз већ описани АПЕЛ програм, под називом *Nor-WAY*. Стандардизовани сертификати о стеченим вештинама се издају полазницима кроз систем учења универзитета на даљину, а потврда обухвата следеће: 1) документ који потврђује тачан садржај, циљеве, ниво знања и добијене оцене, 2) уверење о додатним вештинама стеченим коришћењем интернет система за учење на даљину и 3) сертификат који описује стечене информатичке вештине (Ћулум, 2008, стр. 42). Котлар и Башић (2010) наводе модел подстицања и вредновања волонтерског рада на већини универзитета у Норвешкој, а то су волонтерски центри који посредују у организацији волонтирања студената на самом универзитету, баве се волонтирањем у заједници, на националном и међународном нивоу, раде едукације волонтера и организују промоцију волонтеризма.

## САД

Још један занимљив пример вредновања ангажмана студената у заједници који представља иницијатива под називом Global Experiences. Она уско сарађује са Eastern Washington University, високошколском установом одговорном за спровођење акредитације односно вредновање вештина и компетенција стечених кроз разне практичне форме. У уској сарадњи са факултетом који студенти планирају да упишу или су већ уписали, одређује се ниво бодова (credits) коју студенти могу остварити на појединим изборним предметима путем којих се вреднује практично искуство рада у заједници. Пожељно је напоменути да је овде реч о специјално осмишљеним предметима који претпостављају једносеместралне или вишесеместралне практичне ангажмане студената током којих су они дужни да одраде писане задатке у форми есеја и још чешће, академског дневника (Ћулум, 2008, стр. 53).

## **Препознавање информалног образовања у правним актима универзитета у Србији**

Ректор Универзитета у Београду проф. др Бранко Ковачевић истиче да је основни недостатак у нашем образовном систему што, ни на нивоу Конференције универзитета Србије, а ни у оквиру Министарства просвете и науке, не постоји служба која се бави проблематиком признавања информалног образовања. У добијеном извештају Србија је најниже оцене добила за индикаторе „Признавање претходног учења”, „Ниво интернационалног учешћа у осигурању квалитета”, „Ниво учешћа студената у осигурању квалитета”, и „Ступањ примене додатка дипломи”. Такође, можемо приметити да је проценат националног дохотка који се у Србији издваја за образовање и науку један од најнижих у Европи, те да док већина земаља непрекидно повећава новчана средства за те сврхе, код нас се та средства из године у годину смањују (Нисмо постигли жељени резултат, 2012).

Сенат Универзитета у Београду је донео Правилник о вредновању ваннаставних активности студената у оквиру којег ћемо издвојити следеће чланове:

Члан 2. Ваннаставне активности студената обухватају: ангажовање у раду органа и тела Универзитета и факултета; учешће у различитим облицима научноистраживачког и стручног рада на Универзитету и факултету; стручну праксу; добровољни рад у локалној заједници; такмичење на спортским манифестацијама; учешће на националним и међународним такмичењима; учешће у организацији и раду летњих школа, радионица и конференција; ангажовање у раду и активностима студената са инвалидитетом.

Члан 10. Стручна пракса која није предвиђена студијским програмом такође представља активност која може бити вреднована.

Члан 11. волонтирање на манифестацијама (Универзијада, фестивал науке и сл.) коју организује Република Србија, град Београд, Универзитет или факултет – 1 до 2 ЕСПБ бода, у зависности од броја сати ангажовања.

На основу наведених чланова, можемо закључити да београдски универзитет итекако тежи ка признавању неформалног образовања, али да је вредновање информалног и даље прилично изван његовог домета. Највише се признају активности везане за учешће у раду органа и тела Универзитета, као и дипломом награђена залагања, док су способности стечене на путу до награде, или приликом самог учешћа, занемарене. Чињеница да је овај документ и даље у примени на Универзитету у Београду, чак и након 10 година, говори у прилог ниском степену мотивације за напредак и побољшање система високог образовања.

### **Европске смернице и предлози у контексту валидације информалног образовање**

Извештај француске националне управе за образовање и истраживање ИГАЕНР (Inspection Générale de l'Administration de l'Education Nationale et de la Recherche) из 2014. године идентификовао је да доживотно учење и даље заузима маргиналну улогу у стратегијама универзитета и да услугама целоживотног учења генерално недостаје подршка универзитетских одбора (Mathou, 2019, р. 22). Такође, још један од проблема је тај што се валидација информалног образовања обично сматра скупим процесом. У њој учествује неколико практичара, потребно је време да се идентификује, документује, процени и сертифициује индивидуална обука. Сложене индивидуалне потребе могу довести до повећања трошкова, као и развој адекватних методологија валидације (с обзиром да морају бити прилагођени различитим потребама и искуствима учења), док је комбинација метода застрашујуће тежак задатак. Међутим, колективни или кохортни процеси валидације у којима неколико људи учествује у процесу, током одређеног временског периода, могу смањити трошкове повећањем ефикасности пружања информација, препорука, израде картица стандарда. Једном кад је инфраструктура успостављена, прилагођавање различитим контекстима валидације је знатно повољније (Cedefop, 2023, р. 29).

У поглављу 5, страна 47 Европских смерница за валидацију неформалног и информалног образовања (Council of the European Union, 2012) нуде се алати и методе за валидацију:

*Тестови и прегледи* имају предност што су друштвено признати као валидни и поуздани. Могу се повезати са образовним стандардима једноставније од неких других метода. Међутим, тестови могу бити застрашујући за оне појединце који су имали негативна искуства у формалном образовању или лоше вербалне/писмене вештине.

*Интервјуи* могу имати већи степен валидности од тестова и испита јер омогућавају дијалог. Међутим, они могу бити мање поуздани од тестова и прегледа због различитих анкетара. Они такође могу бити мање веродостојни од испита јер на проценитеље могу утицати личне карактеристике интервјуисаних.

*Посматрање* као метод значи извлачење доказа од кандидата док они наступају у свакодневним задацима. Они су реални, како људи нису одвојени од свог уобичајеног радног окружења нити изложени додатном стресу пре процене. Ипак, запажања нису увек могућа због карактеристика, безбедности, временских ограничења и других фактора.

У методама *симулације*, појединци се стављају у ситуацију блиску стварном животу. Њихова употреба је, међутим, ограничена са неколико аспеката, посебно трошкова. Неке ситуације се не могу посматрати у стварном животу, ради сигурности.

У смерницама Унеска за признавање, акредитацију и валидацију исхода информалног учења наведени су одређени принципи у складу са којима ови процеси треба да функционишу:

- Осигурање правичности и инклузивности у приступу могућностима учења. Сваки појединац треба да има право на приступ и ангажовање у било ком облику учења који одговара његовим потребама, и да његови резултати учења буду видљиви и вредновани.
- Промовисање једнаке вредности исхода учења формалног, неформалног и информалног учења.
- Обезбеђивање централне улоге појединаца у процесу валидације, препознавања и акредитације.
- Побољшање флексибилности и отворености формалног образовања и обуке. Системи образовања и обуке треба да размотре различите облике учења, узимајући у обзир потребе и искуства студената.
- Осигурање релевантних, поузданих, праведних и транспарентних критеријума и процедура за валидацију информалног учења.
- Јачање партнерства међу свим заинтересованим странама. Важно је нагласити заједничку одговорност од дизајна до имплементације и евалуације (Singh, 2012, p. 4).

## **Закључак**

Учење превазилази зидове факултета. Оно превазилази и образовање у његовом конвенционалном значењу. Из тог разлога је императив данашњице да се прихвати хетерогеност образовања и да информално образовање добије своју афирмацију. Признавањем претходног искуства у различитим контекстима, вредновањем ангажовања студената у заједници и провоцирањем осећаја надзора над сопственим учењем, подржава се друштво које учи и поспешује се плодно тло образовних могућности.

Свако учење је драгоцено, без обзира када и где се дешава, стога је важно истраживати могућности учења у студентским организацијама, на радним местима, факултетима, трибинама, музејима, па и оним апстрактним, мисаоним просторима. Пружањем веће видљивости и ширег признања исхода информалног учења, упознавањем и анализирањем развијених пракси можемо напредовати у реформи, ревитализацији и консолидацији система високог образовања. Никако не треба умањивати значај формалног образовања и нужно му тражити алтернативе, али не би требало отићи ни у другу крајност, фаворизовањем знања стеченог кроз курикулум. Уважавањем целокупне личности студената, њиховог неписаног портфолија и искуственог знања, испуњавају се услови за успешну валидацију лишену филтера академског постигнућа,

У раду смо представили различите форме информалног образовања и ставили акценат на многобројне контексте информалног учења. У циљу нам је било да примерима добре праксе подстакнемо стручњаке на потенцијалне системске промене у сврху што обухватнијег разумевања и реализовања образовног процеса. Европске смернице за валидацију неформалног и информалног образовања, као и Унескове смернице за признавање, акредитацију и валидацију исхода информалног учења, нуде се као потенцијални ослонац у будућим променама. Начини вредновања у информалном окружењу морају се адресирати на конзистентан начин у погледу практичних аспеката. И даље постоји много изазова које треба испунити како би се добили емпиријска утемељења и валидни докази, стога је препорука да се феномен информалног образовања и његовог значаја на развој појединца и друштва даље проучава. Један од предлога био би емпиријско истраживање са студентима као испитаницима, на тему: „Утицај информалног учења на постигнућа у формалном образовању.“ Било би интересантно ова два педагошка појма приказати у међусобном односу. Други предлог је масовно освешћивања и упознавање студената са овом темом на факултетима, као и њихово упознавање са правном регулативом на којој почива факултет, у сврху буђења иницијативе за друштвеним деловањем и персоналним развојем.

Информално образовање је неодвојиво од човека. Оно је као сенка, прати нас кроз све што радимо и живимо. Када је не бисмо видели, значило би да смо у потпуном мраку. Зато је важно свакодневно истицати значај овог педагошког феномена, односно стила живота, и пружити му све повластице које ужива формално образовање.

## Литература

- Антић, С. (2018). Информално учење тражи своје место у формалним контекстима образовања. *Психолошка истраживања*, 21(1), 41-60. doi:10.5937/PsIstra1801041A
- Адић, Ј., Катић, А. и Кекез-Кљајић, А. (2016). Валидација неформалног и информалног образовања као приступ повећању флексибилности у високом обра-

- зовању. У В. Катић (Уред.), *XXII скуп Трендови развоја: Нове технологије у настави* (стр. 1-4). Београд: Министарство науке и технолошког развоја. [http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend\\_2016/radovi/T2.1/T2.1-2.pdf](http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2016/radovi/T2.1/T2.1-2.pdf)
- Глигоровић, А. (2010). *Волонтерски рад: Приручник за управљање радом волонтера*. Подгорица: Асоцијација за демократски просперитет.
- Котлар, В. и Башић, С. (2010). Улога одгојно-образовних установа у развоју волонтерства у Хрватској. *Acta ladertina*, 7, 21-38. doi:<https://doi.org/10.15291/ai.1234>
- Котлар, В. (2012). Волонтирање студената у свјетлу Закона о волонтерству: Како евидентирати и вредновати волонтерски рад студената. У *Сусрет студента-волонтера с подручја Републике Хрватске, студентски збор*, 5–8. децембар 2012 (стр. 2-3). Задар: Филозофско-теолошки факултет.
- Марковић, Д. (2005). Шта је неформално у неформалном образовању. У Д. Марковић (Прир.), *Неформално образовање у Европи: Корак ка препознавању неформалног образовања у СЦГ* (стр. 10-14). Београд: Група „Хајде да ...“.
- Нисмо постигли жељени напредак* (2012). <https://www.politika.rs/sccl/clanak/212096/Nismo-postigli-zeljeni-napredak>
- Петричевић, Д. (2012). Провјеравање, оцјењивање и признавање квалификација стечених неформалним и информалним учењем. *Андрогошки гласник*, 16(2), 99-116. <https://hrcak.srce.hr/103385>
- Правилник о вредновању ваннаставних активности студената, *Гласник Универзитета у Београду*. Бр. 172/13 и 180/14.
- Ђулум, Б. (2008). *Зашто и како вредновати волонтирање?* Загреб: Министарство обитељи, бранитеља и међугенерациске солидарности.
- Шерго, В. (2018). *Однос формалног и информалног образовања* [Мастер теза, Филозофски факултет Универзитета у Осијеку]. Репозиториј Филозофског факултета у Осијеку. <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A4243/datastream/PDF/view>
- Bergstein, R., & Pernits, K. (2013). Youthpass the educational practice. In G. J. Friesenhahn, H. Schild, H. Wicke, & J. Balogh (Eds.), *Learning mobility and non-formal learning in European context* (pp. 173-180). Strasbourg: Council of Europe Publishing. [https://www.youthpolicy.org/library/wpcontent/uploads/library/2013\\_Learning\\_Mobility\\_Non-Formal\\_Learning\\_European\\_Contexts\\_Eng.pdf](https://www.youthpolicy.org/library/wpcontent/uploads/library/2013_Learning_Mobility_Non-Formal_Learning_European_Contexts_Eng.pdf)
- Danzl, S. (2017). Trainin industry magazine – experiential learning. In T. Oesch (Eds.), *Finding the value in informal learning*. New York: Training industry, Inc.
- Duguid, F., Mündel, K., & Schugurensky, D. (2007). Volunteer work, informal learning, and the quest for sustainable communities in Canada. *Canadian journal for the study of adult education*, 20(2), 41-56. <https://cjsae.library.dal.ca/index.php/cjsae/article/view/1106>
- Mathou, C. (2019). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2018 update*. Country report: France.

- O'Leary, P. (2015). Realising the Age of Lifelong learning: Higher Education Calls for the On-going Capture and Valuing of Non-formal and Informal Learning. *Level* 3, 12(1), 11. doi:10.21427/D7WB3V
- Pavkov, M. (2019). European Inventory on Validation of non-formal and informal learning 2018 Update: Slovenia. [https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vet-elib/2019/european\\_inventory\\_validation\\_2018\\_Slovenia.pdf](https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vet-elib/2019/european_inventory_validation_2018_Slovenia.pdf)
- Petković, S. (2018). *Desk study on the value of informal education, with special attention to its contribution to citizenship education, civic participation and intercultural dialogue and learning, European citizenship, peace-building and conflict transformation*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261707/Desk-Study-Value-of-INFED.pdf/05fd448e-6e01-23cf-03ca-010c982cdf8a>
- Pozgaj, Z. (2018). Informal Learning in Lifelong Education. *International Journal of emerging Technologies in learning*, 3, 50-53. doi:<https://doi.org/10.3991/ijet.v3i0.612>
- Singh, M. (2012). UNESCO guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-formal and Informal Learning. *PLA Inside Out: An International Journal on Theory, Research and Practice in Prior Learning Assessment*, 1(2), 2-10. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000216360>
- Cedefop (2023). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series; No 124. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/389827>
- Council of the European Union (2012). Council recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning. *Official Journal of the European Union*, 398(1), 1-5. [https://www.cedefop.europa.eu/files/Council\\_Recommendation\\_on\\_the\\_validation\\_20\\_December\\_2012.pdf](https://www.cedefop.europa.eu/files/Council_Recommendation_on_the_validation_20_December_2012.pdf)

## EVALUATION OF INFORMAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION

**Summary:** Informal education stems from everyday and spontaneous activities related to work, family, or leisure time and is not organized or structured in terms of goals, time, or learning support. Its immediacy, naturalness, and lucidity are its main characteristics, distinguishing it from formal and non-formal education. Due to constant technological and societal changes, there is a necessity to optimize informal education and encourage more flexible educational pathways. The process of validating individual knowledge, skills, and abilities is highly complex and requires support from the entire educational system and society. The aim of this study was to highlight the benefits and significance of competencies acquired through informal learning. Through examples of good practices from foreign universities, questions arose regarding the possibilities of implementing the validation of informal education in Serbian universities. The ultimate focus of the study was on the insufficient affirmation of informal education, systemic and procedural constraints, and suggestions for overcoming them in the near future.

**Keywords:** informal education, evaluation, higher education